

بررسی چگونگی پرورش خلاقیت دانش آموزان توسط معلمان

مریم نظری ۱ و مصوبه نبارپور کبورد

ادانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه مارلیک نوشهر
 دادانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه مارلیک نوشهر

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی چگونگی پرورش خلاقیت دانش آموزان توسط معلمان است. دنیای پیشرفته و پیچیده امروز جوامع بشری، بیش از هر زمان دیگری نیازمند افراد خلاق و هوشمند است. در این رابطه نظام آموزشی و به خصوص معلمان ما وظیفه دارند با به کارگیری روش‌های تدریس فعال و خلاقانه، شرایط لازم برای پرورش و ایجاد تفکر خلاق که یکی از مؤلفه‌های توسعه هر نظام آموزشی است را فراهم آورند. از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های ذهن بشر توانایی ابتکار و خلاقیت است که از گذشته‌های دور انسان از آن بهره جسته و همواره قابل بحث و بررسی بوده است. انسان بسیاری از مشکلات و مسائل خود را از ساده تا سخت را با کمک گرفتن قوه خلاقیت و ابتکار خود حل و فصل می‌کند. در این تحقیق از منابع کتابخانه‌ای کمک گرفته شده است و از جدیدترین منابع استفاده شده است. نتایج نشان داد آشنایی اصولی با نحوه طراحی و تدریس مفاهیم آموزشی و استفاده از روش‌های نوین و شیوه‌های آموزش اثر بخش توسط مجریان این حوزه و معلمان، اهمیت بسزایی دارد تا در جهت پرورش و استعدادیابی گام‌های بلندی برداشته شود. این رسالت بزرگ را مدارس بر عهده دارند و در مدارس، این وظیفه را معلمان با روش‌های تدریس مناسب، برخورد شایسته، همچنین بکارگیری به موقع سایر عوامل می‌توانند تحقق بخشند

کلیدواژه‌ها: پرورش خلاقیت، دانش آموزان، معلمان، مدارس

مقدمه

تمدن بشر مرهون اندیشه خلاق آدمی بوده است و دوام آن نیز بدون بهره گیری از خلاقیت که عالی ترین عملکرد ذهن انسان محسوب می شود، غیرممکن خواهد بود. در وضعیت کنونی، خلاقیت نه یک ضرورت، بلکه شرطی برای بقاست. بنابراین لازم است نظام آموزشی بر تربیت و پرورش افرادی تاکید کند که به حل خلاق مسائل پیش بینی ناپذیر قادر باشند. (کرمانیان و همکاران، ۱۳۹۷)

مشارکت دانش آموزان در فرایند یاددهی و یادگیری گامی مهم در جهت افزایش کیفیت و محقق کردن اهداف آموزش و پرورش است؛ چون مشارکت فعال دانش آموزان در فرایند تدریس موجب درگیری ذهنی آن ها و افزایش میزان یادگیری می شود. بنابراین برای نیل به این هدف باید مسائلی همچون افزایش کیفیت تدریس، ایجاد تنوع در شیوه های تدریس مورد توجه واقع شود. (سازمند، حسین بر، ۱۳۹۷)

دنیای پیشرفته و پیچیده امروز جوامع بشری، بیش از هر زمان دیگری نیازمند افراد خلاق و هوشمند است. در این رابطه نظام آموزشی و به خصوص معلمان ما وظیفه دارند با به کارگیری روش های تدریس فعال و خلاقانه، شرایط لازم برای پرورش و ایجاد تفکر خلاق که یکی از مؤلفه های توسعه هر نظام آموزشی است را فراهم آورند. (سیروسی، ۱۳۹۹)

بیان مسئله تحقیق:

دنیای امروز در همه ابعاد نشانگر ویژگی های است که با گذشته نزدیک تفاوت هایی بنیادی دارد. بنابراین ادامه بقای نظام های تعلیم و تربیت از طریق آموزش سنتی، تکیه بر مطالب مندرج در کتابهای درسی، نگاه به دانش آموزان به عنوان موجودی مطیع و گیرنده و محور دانستن معلم در دنیای پرشتاب امروز امکان پذیر نیست. بسیاری از محققان در کشورهای مختلف درصدد رفع این مشکل برآمده و روش های جدیدی را برای تدریس و یادگیری ارائه کرده و این روشها را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده اند و همگی در این مورد اتفاق نظر دارند که دیگر روشهای سنتی تدریس پاسخگوی نیاز انسان قرن ۲۱ نیست. امروزه جامعه نیازمند الگوهای نوین و خلاق آموزشی است تا دانش آموزان را برای مقابله با بحران های زندگی و بهره گیری از فرصتها و توانایی ها و خلاقیت های خویش آماده سازند. لذا دانش آموزان باید به جای به خاطر سپردن، قابلیت های چگونه آموختن را از طریق تفکر و برخورد منظم با مسائل و مشکلات را به طریق علمی یاد بگیرند. (صابری دهکردی و همکاران، ۱۳۹۸)

معمولاً در اغلب روش های تدریس از خلاقیت و نوآوری استفاده نمی شود در صورتی که در دنیای امروزه بایستی به یادگیری خلاقیت توجه ویژه ای شود. بنابراین برای خلاقیت در مدارس جایگاه ویژه ای در نظر گرفته شده است تا بدین وسیله تفکر خلاق پرورش یابد. در این بین معلم نقش حیاتی و مهمی ایفاء می کند که با روش های خاصی به تقویت قوه خلاقیت می پردازد. معلم به عنوان ایجاد کننده شرایط و تسهیل کننده یادگیری دانش آموزان می تواند از طریق نوگرایی، انعطاف پذیری، عدم اجبار دانش آموزان به حفظ و انباشت ذهنی، شوخ طبعی، پرهیز از راهبردها و روش های قالبی آموزش، زمینه سازی برای ابراز وجود شاگردان و افزایش اعتماد به نفس در آنان، تحریک حس کنجکاوی فراگیران و بالاخره توأم ساختن آموزش با پژوهش به آموزش خلاق و پرورش خلاقیت در دانش آموزان پردازد. (مزارزی و همکاران، ۱۳۹۷)

یکی از ابزارهای تحقق موفقیت تحصیلی استفاده از روش های تدریس خلاق است. روش تدریس خلاق در واقع بر توانایی یک معلم در استفاده قوه خلاقه وی برای انتقال درست و سریع مفاهیم و مطالب به دانش آموزان اطلاق می شود؛ به گونه ای که دانش آموزان بتوانند با کمترین زحمت مفاهیم و مطالب درسی را درک و دریافت کنند. خلاقیت یکی از پیچیده ترین و در عین حال زیباترین توانایی های ذهنی بشر است که او را برای رویارویی با مشکلات یاری می کند. ما در جهانی پر از چالش زندگی می کنیم و به همین دلیل نیز مهم ترین ابزار موفقیت و برون رفت از چالش های ذهنی بهره گیری از قوه خلاقه است. خلاقیت در واقع استفاده بهینه و مطلوب از توانایی های ذهنی برای ایجاد یک فکر و اندیشه جدید است که در نهایت به یک تحول اساسی منجر می شود. یکی از راهکارهای مفید و مناسب انتقال مفاهیم و اطلاعات به دانش آموزان استفاده از روش های خلاقانه توسط معلم است تا از طریق آنان یادگیری تسریع و تسهیل شود. امروزه در نظام های آموزشی و طراحی برنامه های درسی

تاکید فراوانی بر توجه به خلاقیت دانش آموزان می‌شود. استفاده از شیوه‌های درست تدریس و بهره‌گیری معلمان از توان ذهنی و قوه خلاقه خود برای انتقال محتوای برنامه درسی در موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان غیرقابل انکار است. (آزادمنش، ترکیان تبار، ۱۳۹۶)

اهمیت و ضرورت تحقیق:

از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های ذهن بشر توانایی ابتکار و خلاقیت است که از گذشته‌های دور انسان از آن بهره‌جسته و همواره قابل بحث و بررسی بوده است. انسان بسیاری از مشکلات و مسائل خود را از ساده تا سخت را با کمک گرفتن قوه خلاقیت و ابتکار خود حل و فصل می‌کند. از دنیای امروز به دلیل ویژگی‌های بسیار متغیر و خلاقیتی که دارد تحت عنوان عصر خلاقیت و نوآوری نام برده می‌شود و همواره در جهت پیشبرد و افزایش روز افزون آن تلاش شده است زیرا در جهان پیچیده امروز خلاقیت کمک‌های شایانی به جامعه و پیشرفت آن خواهد کرد. در این دوران فرآیندها، پدیده‌های خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی عرصه‌های بسیار گسترده‌ای از جامعه انسانی را تحت تأثیرات عمیق خود قرار داده است؛ از این رو، عامل اساسی پایداری، پویایی و موفقیت‌های نهادهای مختلف، حرکت با محوریت خلاقیت و نوآوری است که می‌تواند جامعه را به سعادت و کمال برساند. آموزش و پرورش از مهم‌ترین نهادهای یک جامعه در مسیر پیشرفت و ترقی است و بسیار نیازمند ایده‌های خلاق و نوآورانه‌ای است که می‌تواند سبب رشد و نمو جامعه و ساختن هر چه بهتر آینده کشور باشد. معلمان باید تفکرانی خلاق و نو داشته باشند تا در کلاس درس و مدارس خود از آنها بهره‌برند و به تحصیل و یادگیری فراگیران کمک کنند. (سهرابی، ۱۳۹۸)

در این دوران فرآیندها، پدیده‌های خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی عرصه‌های بسیار گسترده‌ای از جامعه انسانی را تحت تأثیرات عمیق خود قرار داده است از این رو، عامل اساسی پایداری، پویایی و موفقیت‌های نهادهای مختلف، حرکت با محوریت خلاقیت و نوآوری است. آموزش و یادگیری مبتنی بر خلاقیت یکی از شیوه‌های نوین یادگیری است که توانسته است سطح دانایی و دانش را در جامعه بالا ببرد و جامعه‌ای که در آن گردش امور مبتنی بر دستاوردها، اطلاعات و شاخص‌های علمی باشد جامعه دانش محور است که نمود آن در خیلی از جوامع امروزی آشکار است. بچه‌هایی که به تفکر خلاق تشویق می‌شوند، روز به روز انگیزه و اعتماد به نفس بیشتری از خود نشان می‌دهند. همچنین خلاقیت، مهارت‌های انعطاف‌پذیری را که آنان برای رویارویی با آینده‌های نامعلوم نیاز دارند برایشان فراهم می‌سازد. بالا بردن ظرفیت خلاقیت می‌تواند باعث غنای زندگی شود و به مشارکت در ساختن جامعه‌ای بهتر کمک کند. دانش آموزان خلاق به معلمان خلاق نیاز دارند اما موانع زیادی ممکن است جلوی خلاقیت را بگیرند. یکی از این مانع‌ها شاید تدریس تدافعی معلمان باشد. وقتی شاگردان برای مدت طولانی با توقع اندک و فعالیت ناچیز کار کنند، وقتی ثمره کارشان تحت نظارت و فرمایشی باشد و وقتی مقوله‌های پیچیده درسی به روش سطحی تدریس شوند آنان فرصت چندانی برای بروز خلاقیت به دست نمی‌آورند. (صفری میاندره، فلاحی نصرت آبادی، ۱۳۹۴)

سال‌ها این چالش بر سر راه محققین وجود داشته است که در جستجوی مواردی مشخص در سطح مدرسه که بر موفقیت دانش آموزان تأثیر دارند، به بررسی ویژگی‌هایی فراتر از وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانش آموزان بپردازند. خلاقیت فعالیت‌های تخیلی طراحی شده‌ای است که حاصل آن خلق محصولات جدید و ارزشمند است. بعلاوه، خلاقیت موهبت الهی است و هر فردی برخوردار از حد معینی از این موهبت است. تحقق و ظهور خلاقیت مستلزم وجود بستری مناسب است. گسترش این توانایی که برای جامعه به منزله بقاست از طریق برنامه ریزی آموزشی، تدریس و تربیت مناسب و صحیح امکان پذیر است که معلمان و دانش آموزان نقش چشمگیری در آن دارند. (فیروزی، ۱۳۹۵)

مبانی نظری تحقیق:

خلاقیت را شیوه‌ای در حل مسئله می‌دانند که همراه با نوآوری و ارزش اجتماعی است. خلاقیت تحولات دامنه دار و جهت دار در فکر و اندیشه انسان‌هاست، بطوری که فرد توانایی ترکیب عوامل قبلی به طرق جدید را بدست می‌آورد. فرایند یادگیری، دستخوش تغییر است و معلمان نیز باید با این تغییر همسو شوند یا شکست خورده و عقب بمانند. خلاقیت موهبتی خاص به عده‌ای خاص از جانب خداوند نمی‌باشد، بلکه نوعی تخصص و مهارت است که افراد می‌توانند آنرا در خود، شکوفا کنند. علت شکست و ناکامی اکثر معلمان در مقابل نوآوری‌های آموزشی، به ویژه روشهای پرورش تفکر، باورهای غلط و از پیش ساخته

آنان است که در اثر تکرار در طول سالهای متمادی در آنان تثبیت شده است. مثلاً اکثر معلمان به جای اینکه روش آموختن و اندیشیدن را به شاگردان بیاموزند، آنان را در مقابل دانسته‌ها و واقعیت‌های علمی قرار می‌دهند. به عقیده «برونر»، مهم نیست که فراگیر چه می‌آموزد، بلکه مهم این است که چگونه می‌آموزد. چگونه آموختن با انتقال اطلاعات و حفظ و تکرار آنها حاصل نخواهد شد. اگر شرایط یادگیری فراهم شود، شاگردان خود به یادگیری خواهند پرداخت.

خلاقیت یکی از ویژگیهای بارز انسان و از دسته فرآیندهای عالی مغز او می‌باشد. که نقشی بسزا در شکل‌گیری شخصیت و منش کودک و آینده او بازی می‌کند به همین جهت الزام است که این خصیصه ارزشمند بخوبی شناخته شود و حداکثر تلاش را برای پرورش آن در کودک به عمل آورد. پژوهش‌های انجام شده در زمینه آموزش دهی خلاقیت، عمدتاً به این نتیجه رسیده است که خلاقیت را می‌توان آموزش و پرورش داد. «تورنس» (۱۹۷۳) اشاره می‌کنند که طی ۱۵ سال تجربه در مطالعه و آموزش تفکرات خلاق، شواهدی را دیده‌اند، که نشان می‌دهد، خلاقیت را می‌توان آموزش داد. (هاشمی، ۱۳۹۶)

امروزه سازمان‌های آموزشی به ویژه مدارس با درخواست‌ها و توقعات فرایندهای مواجه هستند. از یک سو جامعه و والدین، مدارس را تحت فشار قرار می‌دهند تا در فعالیتهای یاددهی _ یادگیری، اثر بخشی، بهره‌وری و کیفیت بالایی را ارائه نمایند؛ و از سویی دیگر، عواملی نظیر توسعه دانش و فناوری، مدیریت مدرسه محور و افزایش خلاقیت و نوآوری، این امر را بیش از پیش قوت می‌بخشد. دو متغیر اساسی در سازمان‌های یادگیرنده و به طور اخص در مدارس یادگیرنده وجود دارد که ضرورت دارد به طور عمیق‌تری مورد بررسی قرار گیرند: ۱. نوآوری و ۲. بهبود کیفیت.

نوآوری اعم از اینکه روش جدید بازاریابی باشد، یا یک محصول و فرآیند جدید، در واقع یک فرآیند یادگیری است. در این عصر شعار اصلی خلاقیت و نوآوری است. اگر سازمان‌ها و مدیران آن‌ها بخواهند به حیات خود ادامه دهند و در بلند مدت کامیاب باشند، باید نوآور بوده و به طور مستمر خود را با وضعیت‌های جدید تطبیق دهند.

نوآوری مفهومی پیچیده است، و به وسیله پژوهشگران مختلف و از دیدگاه‌های متنوع و در سطوح گوناگون مورد مطالعه قرار گرفته است. فراگرد ایجاد فکرهای جدید و تبدیل آن فکرها به عمل و کاربردهای سودمند را نوآوری گویند. در سطح سازمانی، پژوهشگران نوآوری را به عنوان توسعه (تولید) یا به کارگیری (انطباق) ایده‌ها و رفتارهای جدید تعریف نموده‌اند. ایده یا رفتار ممکن است به تولید، خدمت، فناوری، سیستم یا فعالیت مربوط باشد. تولید نوآوری فرایندی است که منتج به پیامدهای جدید در جامعه سازمانی می‌گردد. انطباق نوآوری فرایندی است که نتایج جذب تولید یا فعالیت در سازمان می‌شود.

بدون شک، بالاترین کیفیت در کلیه سطوح آموزش و پرورش، هدف آرمانی در همه کشورها است. به علاوه، رهبران در نهادهای آموزشی نقش اساسی را در دستیابی به معیار سنجش کیفیت دارند. کیفیت یک موضوع ذهنی است و به قضاوت شخصی بستگی دارد. بهبود کیفیت، اشاره به افزایش کیفیت دارد. (قنبری، ۱۳۹۵)

امروزه صاحب نظران؛ خلاقیت را دانشی بنیادی برای هرگونه تغییر و نوآوری می‌دانند. با چنین نگاهی خلاقیت عاملی مهم در شتاب بخشیدن به نوآوری‌های علمی و فناورانه بشر تعبیر شده است. خلاقیت موهبتی الهی و همگانی است که ظهور آن مستلزم پرورش است. از آنجا که هدف اصلی هر نظام آموزشی؛ ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار فراگیران است، بنابراین نظام‌های آموزشی باید به جای انتقال معلومات و محفوظات به شاگردان؛ به پرورش خلاقیت در فراگیران بپردازند و آنها را برای زندگی آینده آماده سازند. امروزه اتفاق نظر بر این است که خلاقیت، قابل آموزش و تمرین است، یعنی افراد می‌توانند با تمرین مهارت‌هایی، خلاقیت خویش را آموزش دهند. برای پرورش افراد خلاق و بروز ایده‌های تازه برنقش حمایت‌کننده فضاهای آموزشی و محیط اجتماعی تاکید دارند. با توجه به مطالب مطرح شده؛ خلاقیت نوعی توانایی است که تحت تأثیر عوامل مختلف فردی و اجتماعی و در این میان ویژگی‌های فردی نیز تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی مانند مدرسه، کلاس درس و جو حاکم بر آن است. (افضلی، اسماعیلی، ۱۳۹۴)

پیچیده‌ترین و عالی‌ترین جلوه اندیشه انسان، تفکر خلاق است. با پیشرفت روز افزون دانش و تکنولوژی، جامعه ما نیازمند آموزش مهارتهایی است که با کمک آن بتواند همگام با توسعه علم و فناوری به پیش برود. با توجه به این امر باید با تدابیری شایسته، زمینه را برای تجلی و بروز استعدادها و خلاقیت‌های دانش آموزان فراهم کرد. مدت‌ها خلاقیت توانایی ذاتی

پنداشته می‌شد، ولی رویکردهای جدید بر رشد و پرورش خلاقیت به عنوان بالاترین سطح از پردازش تفکر و جزئی از فرآیندهای «عالی» تفکر تاکید دارند که شامل «توانایی تشکیل تداعی‌های جدید بین پدیده‌ها» است که در نهایت به تولید ایده‌هایی جدید منجر می‌شود. گرچه توانایی تفکر خلاق، به طور بالقوه و به نحو فطری، در انسان به ودیعه نهاده شده، اما ظهور آن مستلزم آموزش و پرورش مناسب است. تردیدی نیست که مهمترین نقش آموزش و پرورش، پرورش توانایی خلاقیت در دانش آموزان است. هدف آموزش و پرورش باید پرورش انسانهایی باشد که با اندیشه خلاق، با مشکلات مواجه شده و به حل آن اقدام کنند. (رحمانی زاهد و همکاران، ۱۳۹۷).

پیشینه تحقیق

در تحقیقی که یوسفی و رحیمی (۱۳۹۹) تحت عنوان " برنامه ریزی درسی و روش تدریس نوین " انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که برنامه ریزی درسی مدرسه به عنوان یکی از راهکارهای حرکت به سوی تمرکز زدایی است و در مجموع، اقدامات آموزشی با تفکر، تصمیم‌گیری، آینده‌نگری و حل مشکل، و مبتنی بر اصول و روش‌های علمی همراه است، امروزه با توجه به پیشرفت تکنولوژی و تغییرات مداومی که به وجود می‌آید باید شرایط تغییر در هر جامعه‌ای ایجاد شود. شرط اولیه هر تغییری شناخت و آگاهی است، که به دنبال آن باید کار با برنامه ریزی برای دست‌یابی به اهداف مطلوب صورت بگیرد. در این تحلیل بر نامه ریزی درسی در آموزش ابتدایی مورد بررسی قرار گرفت که آموزش یکی از مسائل بسیار مهم نظام‌های تعلیم و تربیت است. منظور از آموزش، فرآیند دو سویه یاددهی یادگیری اطلاعات، مهارت‌ها و نگرش‌های مثبت درباره موضوعی است که متناسب با گروه سنی خاص و در شرایط زمانی معین به اجرا در آمده است. برنامه ریزی درسی در روش‌های نوین تدریس نشان داده است که انتظارات معلمان از وضعیت مطلوب تغییر معلمان را می‌توان در سه سطح کلان، میانی و خرد بررسی کرد سطح کلان به وضعیتی اشاره دارد که به طور کلی معلمان برای هرگونه تغییر در نظام آموزشی که به تغییر در عملکرد و دانش معلمان می‌انجامد، انتظار دارند.

در تحقیقی که همتی علمدارلو و قلی‌پور (۱۳۹۹) تحت عنوان "تأثیر روش‌های تدریس مبتنی بر بازی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که امروزه بازی کودکان پدیده‌ای است که به طور جدی توجه تعلیم و تربیت و متخصصین این رشته و روان‌شناسان، مربیان و والدین را جلب کرده است. به شکلی که بخش عظیمی از تحقیقات و فعالیت‌های متخصصین بر روی بازی کودکان متمرکز است. از طرفی دست‌اندرکاران امر آموزش پیوسته به دنبال تولید و استفاده از روش‌های فعال و نوین تدریس بوده‌اند. در پژوهش حاضر تأثیر روش‌های تدریس مبتنی بر بازی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مورد مطالعه قرار می‌گیرد. که از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که استفاده از بازی‌های متناسب با شرایط رشد شناختی کودک موجب پرورش روح همکاری و همیاری در میان کودکان، بروز فضایل اخلاقی سازنده در کودکان، احساس استقلال و سربلندی، یادگیری بهتر مطالب درسی، انجام تکالیف آموزشی، رشد جسمانی و عاطفی و ذهنی کودکان، رشد خلاقیت کودکان و برقراری رابطه بهتر با دیگران، ثبات شخصیت، مسئولیت‌های کودکان در اجتماع آینده می‌گردد.

در تحقیقی که بهرامی و خسروی راد (۱۳۹۹) تحت عنوان " روش تدریس فعال استلزام یادگیری مادام‌العمر " انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که روش تدریس یکی از مهم‌ترین نیازهای جوامع بشری و از محورهای توسعه می‌باشد. به عبارت دیگر روش‌های تدریس فعال و مشارکتی به عنوان یک استلزام برای یادگیری مادام‌العمر دانش آموزان پسر پایه ششم تأثیر مثبتی داشته است.

در تحقیقی که تمدن و اسعدی (۱۳۹۹) تحت عنوان " روش‌های تدریس خلاقانه " انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که معمولاً در اغلب روش‌های تدریس از خلاقیت و نوآوری استفاده نمی‌شود. در صورتی که در دنیای امروزی بایستی به یادگیری خلاقیت توجه ویژه‌ای بشود. بنابراین در مدارس جایگاه ویژه‌ای برای این امر در نظر گرفته شده است تا بدین وسیله تفکر خلاق پرورش یابد. در این بین معلم نقش حیاتی و مهمی ایفا می‌کند که با تکنیک‌های خاصی به تقویت قوه خلاقیت می‌پردازد و معلمان با

قاطعیت ویژه‌ای که دارند می‌دانند که دانش آموزان در دوره ابتدایی به یادگیری چه مطالبی نیاز دارند تا آنها را به روش‌های فعال و کودک محور آموزش دهند.

در تحقیقی که قاسم پورخوشرودی و همکاران (۱۳۹۹) تحت عنوان "ارائه الگوی تدریس رویکرد نوین خدمات محوری در دوره ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که پیچیدگی‌های دنیای مدرن در سراسر جهان به این ضرورت اشاره دارد که تعلیم و تربیت دانش آموزان در دروس مختلف نیازمند یادگیری عملی است. یادگیری خدمات محور فرصتی برای دانش آموزان فراهم می‌کند تا در مورد مشکلات اجتماعی و مسائل جامعه و چالش‌هایی که مواجه خواهند شد، ادارکات و پیش فرض‌هایی را کسب کنند.

در تحقیقی که سمیعی زرفرندی و احمدپور (۱۳۹۸) تحت عنوان "تاثیر استفاده از روش تدریس ساختن گرایایی بر خودکارآمدی دانش آموزان" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که رویکرد ساختن گرایایی در توانایی خودکارآمدی گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل تفاوت معنی داری داشته است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت این روش به عنوان یک رویکرد مؤثر در تدریس موجب افزایش خود کارآمدی دانش آموزان نیز می‌گردد.

در تحقیقی که نوروزی مصیری و همکاران (۱۳۹۸) تحت عنوان "بررسی روش های تدریس مسئله محور در فعالیت های یاددهی و یادگیری برنامه درسی دوره ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که یادگیری مسئله محور به دلیل پایبند بودن بر اصول یادگیری فعال از جمله: همیاری، بازخورد گیری و... از مهیج‌ترین و اثربخش‌ترین گزینه‌های تربیتی در حوزه یاددهی و یادگیری برنامه درسی ابتدایی در طول ۴۰ سال اخیر بوده است؛ که طی آن یادگیرندگان فرصت می‌یابند به تمرین پرداخته و آموخته‌هایشان را بکار بندند و از مهارت‌های فرایندی حل مسئله، برقراری ارتباط بین شخص، گروه سازی، خود ارزیابی و... بهره گیرند. افزون بر این یادگیری مسئله محور قابل کاربرد در همه موضوعات درسی است که در کلاس‌های درس ارائه می‌شوند. برنامه درسی دوره ابتدایی به گونه‌ای است که می‌توان از یادگیری مسئله محور به نحو مطلوبی برای آن بهره گرفت.

در تحقیقی که درزی رامندی و همکاران (۱۳۹۸) تحت عنوان "تاثیر روش تدریس حل مسئله بر افزایش خلاقیت" انجام داده‌اند بیان داشته‌اند که روش تدریس حل مسئله باعث افزایش میزان مؤلفه‌های خلاقیت (سیالی، ابتکار، بسط و انعطاف پذیری) دانش آموزان شده است.

در تحقیقی که یزدانی و همکاران (۱۳۹۸) تحت عنوان "بررسی آموزش مبتنی بر روش تدریس بارش مغزی بر رشد خلاقیت دانش آموزان ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که بین دانش آموزانی که با روش تدریس بارش مغزی آموزش دیده‌اند با دانش آموزانی که این آموزش را ندیده‌اند در میزان خلاقیت آنها تفاوت معناداری وجود دارد.

در تحقیقی که نظرخانی و همکاران (۱۳۹۸) تحت عنوان "تحلیل اهمیت روش های تدریس مبتنی بر تربیت ذهن در برنامه درسی دوره ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که روش تدریس مبتنی بر ذهن، روش تدریسی است که یادگیرنده محور است. روش‌های تدریس فعال را جزو روش‌های مبتنی بر ذهن می‌دانند. روش‌های تدریس مبتنی بر ذهن، موجب پرورش مهارت‌های رفتاری و عملکردی، پرورش و رشد قدرت تفکر، پرورش مهارت‌های هنری، رشد مهارت‌های ابداعی و خلاقانه در دانش آموزان ابتدایی می‌شود. جهت رسیدن به نتایج فوق استفاده از روش‌های نوین تدریس، مطالعه و تحقیق در زمینه هوش‌های پنج گانه گاردنر، توجه و همسان سازی محتوای تدریس پیشنهاد می‌گردد.

در تحقیقی که رهبری و طوسی (۱۳۹۷) تحت عنوان "اثربخشی تدریس به روش یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که آموزش به روش مشارکتی بر مهارت‌های اجتماعی، رفتارهای اجتماعی مناسب و در کاهش جرات ورزی‌های نامناسب، رفتارهای تکانشی، رفتارهای حسادت آمیز و رفتارهای گوناگون مؤثر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت یکی از راه‌های ارتقای رشد اجتماعی دانش آموزان یادگیری مشارکتی است.

در تحقیقی که شریفی و شبابی فر (۱۳۹۷) تحت عنوان "ارزیابی نحوه یادگیری دانش آموزان مقطع ابتدایی و ارزیابی شیوه های نوین تدریس" انجام داده‌اند بیان داشته‌اند که یکی از جوانب مهم آموزش ابتدایی، این است که یادگیری باید مبتنی بر فعالیتهای دانش آموز باشد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که در فرآیند آموزش و تربیت معلمان، باید به تدوین محتوا

و مواد درسی کارآمد و به روز، به کارگیری مدرسان با تجربه و کارآمد، برگزاری دوره‌های کارورزی و امکانات و تجهیزات مراکز متناسب با نیازهای معلمان توجه شود. در این راستا، به جهت رشد سریع تحولات علمی جهان و نیازهای روز جامعه، ایجاد حداکثر انعطاف در برنامه‌های آموزشی تربیت معلم، به گونه‌ای که بازنگری و اصلاح و تکمیل برنامه‌ها امکان پذیر باشد، مورد تاکید قرار گرفت. در نهایت، پیشنهادهایی برای بهبود آموزش معلمان ابتدایی ارائه شده است.

در تحقیقی که خیراندیش (۱۳۹۷) تحت عنوان "استعدادیابی و شیوه‌های تدریس در مقاطع ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که در جهان امروز مسئله آموزش و به کار بردن روش تدریس از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در پنجاه سال گذشته روش‌های تدریس تغییرات زیادی داشته است. سیستم‌های پیشرفته آموزشی بیشتر بر پایه تعامل با دانش‌آموزان استقرار یافته‌اند تا بتوانند عملکرد بهتری فراهم کنند به نحوی که یادگیری مشارکتی و همکاری گروهی از اهمیت بسزایی برخوردار شده است. سیستم آموزش و پرورش در ایران هنوز به صورت ابتدایی باقی مانده است، بنابراین جا دارد تحقیقات و کارهای بسیار بیشتری انجام شود. بدیهی است که عامل مهم در رشد هر جامعه تعلیم و تربیت می‌باشد. بنابراین آشنایی اصولی با نحوه طراحی و تدریس مفاهیم آموزشی و استفاده از روش‌های نوین و شیوه‌های آموزش اثر بخش توسط مجریان این حوزه و معلمان، اهمیت بسزایی دارد تا در جهت پرورش و استعدادیابی گام‌های بلندی برداشته شود. این رسالت بزرگ را مدارس بر عهده دارند و در مدارس، این وظیفه را معلمین با روش‌های تدریس مناسب، برخورد شایسته، همچنین بکارگیری به موقع سایر عوامل می‌توانند تحقق بخشند.

در تحقیقی که بذرافشان دلبران و رسولی (۱۳۹۷) تحت عنوان "خلاقیت، تکنولوژی آموزشی؛ پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که استفاده از روش‌های فعال تدریس و طرح سؤالات چالش‌انگیز و فراهم کردن فرصت مناسب برای دانش‌آموزان خلاقیت را در دانش‌آموزان شکوفا می‌کند. برنامه ریزی آموزشی و درسی باید به گونه‌ای باشد که به دانش‌آموزان مجال تفکر داده شود و آنان را به اندیشیدن و تفکر ترغیب نماید تعلیمات باید به گونه‌ای باشد که در دانش‌آموزان رشد فکری و قوه تجزیه و تحلیل را تقویت بنماید. استفاده از شیوه‌هایی که متکی بر مشارکت فعال دانش‌آموزان در درس و بحث باشد و به دانش‌آموزان فرصت کافی جهت ارائه یافته‌های خود، راه‌حل‌های مختلف برای حل مسائل و شیوه‌های ابتکاری داده شود در کلیه فعالیت‌های فوق برنامه باید برای دانش‌آموزان میدان عمل جهت بروز و پرورش ابتکارات و خلاقیت داده شود و از جاذبه این گونه فعالیت‌ها جهت پرورش روح تفکر و تحقیق در دانش‌آموزان استفاده شود. قبل از اینکه کودکی بتواند خلاق شود به شرایط و یا محیط مناسب نیاز دارد، اولیاء مدرسه و معلمان نیز نقش مهمی در بارور کردن خلاقیت دانش‌آموزان دارند و باید طوری رفتار کنند که حس کنجکاوی و تفکر خلاق را در دانش‌آموزان رشد دهند و دانش‌آموزان را با صمیمیت و به همان صورتی که هستند بپذیرند.

در تحقیقی که هاشمی و حسینی (۱۳۹۷) تحت عنوان "بررسی ارتباط بین روش‌های نوین تدریس با رویکرد فعال بر پرورش تفکر در یادگیری" انجام داده‌اند، بیان داشته‌اند که شیوه‌های تدریس فعال یکی از موفق‌ترین راهکارهای آموزشی در یادگیری مطلوب و تربیت عقلانی دانش‌آموز، است. نتایج نشان داد که روش‌های نوین تدریس با رویکرد فعال بر پرورش تفکر در دانش‌آموزان مؤثر است. تدریس رویکرد فعال بر پرورش تفکر خلاق پایه ابتدایی و دانش‌آموزان به شیوه آموزش سنتی اثر مثبت دارد.

هدف از تحقیق:

هدف از انجام این تحقیق، بررسی نقش معلم در رشد خلاقیت و نوآوری دانش‌آموزان از طریق استفاده از روش‌های تدریس است. بهترین محیط برای رشد و پرورش خلاقیت‌های دانش‌آموزان، کلاس درس است و بهترین فردی که می‌تواند در این فرایند رشد نقش اساسی و موثر داشته باشد معلم است زیرا با شناخت ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان می‌تواند به تناسب توانمندی برای بروز ابتکارات و خلاقیت‌ها زمینه‌سازی و برنامه ریزی کند.

مواد و روش تحقیق:

روش مطالعه در این تحقیق به صورت مطالعه کتابخانه‌ای بوده است. برای این منظور از مطالب موجود در مقاله، تحقیق‌های چاپ شده و همچنین مطالب دیجیتالی استفاده شده است.

بحث و نتیجه گیری:

برنامه ریزی درسی مدرسه به عنوان یکی از راهکارهای حرکت به سوی تمرکز زدایی است و در مجموع، اقدامات آموزشی با تفکر، تصمیم‌گیری، آینده‌نگری و حل مشکل، و مبتنی بر اصول و روش‌های علمی همراه است، امروزه با توجه به پیشرفت تکنولوژی و تغییرات مداومی که به وجود می‌آید باید شرایط تغییر در هر جامعه‌ای ایجاد شود. شرط اولیه هر تغییری شناخت و آگاهی است، که به دنبال آن باید کار با برنامه ریزی برای دست‌یابی به اهداف مطلوب صورت بگیرد. روش تدریس یکی از مهم‌ترین نیازهای جوامع بشری و از محورهای توسعه می‌باشد. معمولاً در اغلب روش‌های تدریس از خلاقیت و نوآوری استفاده نمی‌شود. در صورتی که در دنیای امروزی بایستی به یادگیری خلاقیت توجه ویژه‌ای بشود. بنابراین در مدارس جایگاه ویژه‌ای برای این امر در نظر گرفته شده است تا بدین وسیله تفکر خلاق پرورش یابد. یادگیری مسئله محور به دلیل پایبند بودن بر اصول یادگیری فعال از جمله: همیاری، بازخورد گیری و... از مهیج‌ترین و اثربخش‌ترین گزینه‌های تربیتی در حوزه یاددهی و یادگیری برنامه درسی ابتدایی در طول ۴۰ سال اخیر بوده است؛ که طی آن یادگیرندگان فرصت می‌یابند به تمرین پرداخته و آموخته‌هایشان را بکار بندند و از مهارت‌های فرایندی حل مسئله، برقراری ارتباط بین شخص، گروه سازی، خود ارزیابی و... بهره‌گیرند. روش تدریس حل مسئله باعث افزایش میزان مؤلفه‌های خلاقیت (سیالی، ابتکار، بسط و انعطاف پذیری) دانش‌آموزان شده است.

روش تدریس مبتنی بر ذهن، روش تدریسی است که یادگیرنده محور است. روش‌های تدریس مبتنی بر ذهن، موجب پرورش مهارت‌های رفتاری و عملکردی، پرورش و رشد قدرت تفکر، پرورش مهارت‌های هنری، رشد مهارت‌های ابداعی و خلاقانه در دانش‌آموزان ابتدایی می‌شود. آموزش به روش مشارکتی بر مهارت‌های اجتماعی، رفتارهای اجتماعی مناسب و در کاهش جرات‌ورزی‌های نامناسب، رفتارهای تکانشی، رفتارهای حسادت آمیز و رفتارهای گوناگون مؤثر است. تدریس رویکرد فعال بر پرورش تفکر خلاق پایه ابتدایی و دانش‌آموزان به شیوه آموزش سنتی اثر مثبت دارد. استفاده از روش‌های فعال تدریس و طرح سؤالات چالش‌انگیز و فراهم کردن فرصت مناسب برای دانش‌آموزان خلاقیت را در دانش‌آموزان شکوفا می‌کند. استفاده از شیوه‌هایی که متکی بر مشارکت فعال دانش‌آموزان در درس و بحث باشد و به دانش‌آموزان فرصت کافی جهت ارائه یافته‌های خود، راه‌حل‌های مختلف برای حل مسائل و شیوه‌های ابتکاری داده شود در کلیه فعالیت‌های فوق برنامه باید برای دانش‌آموزان میدان عمل جهت بروز و پرورش ابتکارات و خلاقیت داده شود و از جاذبه این گونه فعالیت‌ها جهت پرورش روح تفکر و تحقیق در دانش‌آموزان استفاده شود. قبل از اینکه کودکی بتواند خلاق شود به شرایط و یا محیط مناسب نیاز دارد، اولیاء مدرسه و معلمان نیز نقش مهمی در بارور کردن خلاقیت دانش‌آموزان دارند و باید طوری رفتار کنند که حس کنجکاوی و تفکر خلاق را در دانش‌آموزان رشد دهند و دانش‌آموزان را با صمیمیت و به همان صورتی که هستند بپذیرند. بدیهی است که عامل مهم در رشد هر جامعه تعلیم و تربیت می‌باشد. بنابراین آشنایی اصولی با نحوه طراحی و تدریس مفاهیم آموزشی و استفاده از روش‌های نوین و شیوه‌های آموزش اثر بخش توسط مجریان این حوزه و معلمان، اهمیت بسزایی دارد تا در جهت پرورش و استعدادیابی گام‌های بلندی برداشته شود. این رسالت بزرگ را مدارس بر عهده دارند و در مدارس، این وظیفه را معلمین با روش‌های تدریس مناسب، برخورد شایسته، همچنین بکارگیری به موقع سایر عوامل می‌توانند تحقق بخشند.

منابع:

۱. صابری دهکردی، افسانه؛ اسمعیلی کرانی، ریحانه؛ جزایری فارسانی، سمیه. (۱۳۹۸). تاثیر روش تدریس معکوس بر خلاقیت و انگیزش دانش‌آموزان پایه هشتم در درس کار و فناوری
۲. مزارزی، عبدالغفار؛ مزارزی، یاسین؛ ریگی، پروین. (۱۳۹۷). نقش روش‌های تدریس در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی. چهارمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران

۳. آزادمنش، معصومه؛ ترکیان تبار، منصور. (۱۳۹۶). تدریس خلاق و تأثیر آن در موفقیت تحصیلی دانش آموزان. سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، جامعه شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی
۴. سهرابی، مدینه. (۱۳۹۸). تأثیر خلاقیت بر آموزش و یادگیری. ششمین کنفرانس ملی روانشناسی، علوم تربیتی و اجتماعی
۵. صفری میاندره، شیوا؛ فلاحی نصرت آبادی، طاهره. (۱۳۹۴). بررسی تاثیر خلاقیت بر یادگیری. کنفرانس جهانی افق‌های نوین در علوم انسانی، آینده پژوهی و توانمند سازی
۶. فیروزی، فاطمه. (۱۳۹۵). خلاقیت و تفکر خلاق در مدارس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. دومین کنفرانس ملی روانشناسی علوم تربیتی و اجتماعی
۷. هاشمی، ایمان. (۱۳۹۶). نوآوری در تدریس و نقش آن در آموزش دانش آموزان مقطع ابتدایی با مطالعه موردی دبستان پسرانه توچید شهرستان آستیان. دومین همایش بین المللی و چهارمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی
۸. قنبری، سیروس. (۱۳۹۵). بررسی رابطه مؤلفه‌های مدارس یادگیرنده با نوآوری شغلی معلمان و کیفیت فعالیت‌های آموزشی و پرورشی
۹. افضل، لیل؛ اسماعیلی، سمیه. (۱۳۹۴). اثر بخشی آموزش خلاقیت بر خلاقیت و عزت نفس دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی
۱۰. رحمانی زاهد، فهیمه؛ هاشمی، زهرا؛ نقش، زهرا. (۱۳۹۷). مدل یابی علی خلاقیت: نقش سبک‌های تعامل معلم - دانش آموز و نیازهای بنیادی روان شناختی
۱۱. یوسفی، امید؛ رحیمی، محمد. (۱۳۹۹). برنامه ریزی درسی و روش تدریس نوین. پنجمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار
۱۲. همتی علمدارلو، مهدی؛ قلی پور، محمدرضا. (۱۳۹۹). تأثیر روش های تدریس مبتنی بر بازی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان
۱۳. بهرامی، محمدحسین؛ خسروی راد، مطهره. (۱۳۹۹). روش تدریس فعال استلزام یادگیری مادام العمر. دومین کنفرانس ملی یافته های نوین یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی
۱۴. تمدن، الهه؛ اسعدی، زهره. (۱۳۹۹). روش‌های تدریس خلاقانه. دومین کنفرانس ملی یافته های نوین یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی
۱۵. قاسم پور خوشرودی، الهه؛ قاسم پور خوشرودی، عرفانه؛ منصوری فراهانی، اعظم. (۱۳۹۹). ارائه الگوی تدریس رویکرد نوین خدمات محوری در دوره ابتدایی
۱۶. سمیعی زفرقندی، مرتضی؛ احمدپور، روژینا. (۱۳۹۸). تاثیر استفاده از روش تدریس ساختن گرایي بر خود کار آمدی دانش آموزان. پنجمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت
۱۷. نوروزی مصیری، علی حسن؛ بنی سرتنگی، محمد؛ پورحسین، اکبر؛ عربی جونقانی، احمد. (۱۳۹۸). بررسی روش های تدریس مسئله محور در فعالیت های یاددهی و یادگیری برنامه درسی دوره ابتدایی. پنجمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت
۱۸. درزی رامندی، هادی؛ یوسفی رامندی، فاطمه؛ درزی رامندی، محمد. (۱۳۹۸). تاثیر روش تدریس حل مسئله بر افزایش خلاقیت. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، دوره: 16، شماره 63
۱۹. یزدانی، بهار؛ یزدانی، دلنیا؛ صلواتی، سونیا؛ امینی، مهري. (۱۳۹۸). بررسی آموزش مبتنی بر روش تدریس بارش مغزی بر رشد خلاقیت دانش آموزان ابتدایی. کنفرانس ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد دستاورهای نوین در علوم تربیتی و رفتاری "از نگاه معلم
۲۰. نظرخانی، راضیه؛ عباس زاده، فهیمه؛ تجری، طیبه. (۱۳۹۸). تحلیل اهمیت روش های تدریس مبتنی بر تربیت ذهن در برنامه درسی دوره ابتدایی. اولین همایش برنامه ریزی درسی و تربیت ذهن در تربیت معلم

۲۱. رهبری، مسعود؛ طوسی، فاطمه. (۱۳۹۷). اثربخشی تدریس به روش یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان. چهارمین کنفرانس بین المللی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
۲۲. شریفی، محمدجواد؛ شهابی فر، فوزیه. (۱۳۹۷). ارزیابی نحوه یادگیری دانش آموزان مقطع ابتدایی و ارزیابی شیوه هایی نوین تدریس. اولین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی
۲۳. خیراندیش، علیرضا. (۱۳۹۷). استعدادیابی و شیوه های تدریس در مقاطع ابتدایی. اولین همایش ملی مدیریت با تاکید بر حمایت از کالا و خدمات ایرانی
۲۴. بذرافشان دلیرجان، ریحانه؛ رسولی، سیده عصمت. (۱۳۹۷). خلاقیت، تکنولوژی آموزشی؛ پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی اولین کنفرانس ملی یافته های نوین در حوزه یاددهی و یادگیری
۲۵. هاشمی، سید احمد؛ حسینی، سیدعلی. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط بین روش های نوین تدریس با رویکرد فعال بر پرورش تفکر در یادگیری. کنفرانس بین المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم اجتماعی، علوم تربیتی و روانشناسی
۲۶. کرمانیان، مرضیه؛ کلاگر، فاطمه؛ احمدزاده عالمی، فاطمه. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر روش تدریس مبتنی بر حل مسئله بر پرورش تفکر خلاق در دانش آموزان دبستان. سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش
۲۷. سازمند، اسحق؛ حسین بر، یارمحمد. (۱۳۹۷). چگونگی مشارکت دانش آموزان در فرایند یاددهی و یادگیری. پنجمین کنفرانس ملی روانشناسی علوم اجتماعی و تربیتی
۲۸. سیروسی، زهرا. (۱۳۹۹). تدریس خلاقانه. دومین کنفرانس ملی یافته های نوین یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی